

Kako gledate na tabuje v otroških knjigah – kot avtor in teoretik? Do kod literatura lahko gre?

Eden redkih tabujev, ki je še ostal, je mogoče vera ali religioznost. Meni se tabuji ne zdijo problem, bolj je problem avtorjeva želja ali želja založbe po plasiranju ene teme zato, da se bo služilo. Lahko imamo tudi gejevsko knjigo za štiriletnike, če je nekdo naredil subtilno in literarno stoji. Če pa je samo za to narejeno, da je samo sebi namen, je vprašljivo. Zdi se mi, da piši tako in o tistem, kjer reči poznaš, kjer si doma, s tem se da prepričat. Svetlana Makarovič zna o muckih napisat še kako prepričljiv tekst, kdo drug ga bo pa napravil takega, da bo neznosen. Niso tabuji problem, ampak ljudje, ki to forsirajo. Problem se mi zdi, če postanejo otroci poligon preigravanja odraslih.

Ker ste zaposleni kot univerzitetni profesor v Celovcu, pišete resnično le iz notranje nuje, lahko si vzamete čas?

To je velikansko razkošje. Pisati sicer moram, tak imam občutek, čeprav imam včasih o tem hude pomisleke, ker toliko vsega izide. Ampak nobenih pritiskov nimam, nobeni roki me ne bašejo, ni treba razmišljati o preživetju s pisanjem. Ni se mi treba ozirati ne na teme ne na aktualnosti. Pišem in če bo izšlo, bo, če čez tri leta, bo pa čez čez tri leta, če ne bo, pa pač ne bo. To je res luksuz.

Je razdalja do domovine, taka pozicija dvoživke, saj ste v Celovcu že deset let, produktivna?

Pomirjujoče je in da se delat.

Kako pa je biti slovenist v Avstriji, je zanimanje za slovenščino na univerzi?

Absolutno, čedalje večje je. Ta, ki zna slovensko, ima prednost pri zaposlitvi. Ekonomija je naredila, česar ni politika. Kar sem tam, imam občutek, da se je v prikazovanju nekih reči pri nas precej

pretiravalo. No, saj že z izborom tistega, o čemer boš poročal, veliko sporočiš. Jaz imam občutek, da dnevna politika v Avstriji ne vpliva tako zelo na vsakdanje življenje kot tukaj. Da bi tam menjava vlade na glavo postavljala ves sistem, tega, mislim, ni. Tukaj imam pa ves čas občutek nekega obsednega stanja. Vse gre na nož, pogovarjat se je težko, ker se bolj prepričuje in govori kot poslušal in sodeluje, tisti, ki ne misli kot jaz, ga je treba povoziti. Zakaj? Marsičesa zares globoko ne razumem pri nas.

Poznate letošnje nominirance? Ste jih brali? Je družba dobra?

Vse sem bral, razen Mateta Dolenca in njegovega *Malega princa z otoka*. Družba je dobra, seveda, zanimiva. Ampak je pa seveda vsak izbor za ene dober, za druge pa ne, tudi *Ropotarna* bo komu seveda bolj brez zveze, bi kako drugo sam izbral. Komisije so različne, kriteriji tudi.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, ponedeljek, 23. septembra 2013,
priloga Večernica 2013, str. 2

BARBARA SIMONITI: »V KNJIGI HOČEM IMETI CEL SVET«

Rojena 1963 v Slovenj Gradcu. Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je diplomirala iz slovenščine in angleščine. Bila je asistentka za angleško književnost na takratni Pedagoški fakulteti v Mariboru. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je 1990 magistrirala iz angleške književnosti, 1995 pa doktorirala iz literarnih znanosti. Je avtorica petih pesniških zbirk in zbirke novel ter ena najtehtnejših prevajalk sodobnih družboslovnih del. Od leta 1995 je svobodna pisateljica.

Pisanje ji je poklic in prevajanje služba, pravi, in želi vztrajati še naprej, saj pisati brez svobode v času in prostoru ni mogoče.

Barbara Simoniti (foto: Robert Balen)

Vaša nominirana knjiga je dobesedno reprezentativna: po obsegu, po sijajni ilustraciji ... Mednarodna mladinska knjižnica iz Münchna je knjigo uvrstila med Bele vrane 2013, med 250 najboljših mladinskih del z vsega sveta. Zanj ste letos prejeli Levstikovo nagrado. Za mladinskoliterarni prvenec neverjetno eruptivno delo in osupljiv uspeh. Močvirniki so dolgo zoreli in čakali na izid, menda celo desetletje?

Močvirniki so prvenec samo pogojno, saj sem pred tem že kaj napisala in izdala. So pa moja prva knjiga za otroke. Raje govorim o otroški kot mladinski literaturi, saj jo bistveno določa posebna domišljija, ki je otroška, v mladosti pa, žal, večinoma mine. Močvirnike sem začela pisati jeseni 1999. V njih se navezujem na otroštvo, na svoj domišljijski svet. Še vedno sem povezana z naravo, podeželski otrok sem. Živelimo v hiši z vrtom v Slovenj Gradcu. Gozd je zame čarobni prostor domišljije in voda nekaj nadvse privlačnega.

Naslov lahko bralce zavede v travestijo Butalcev na Ljubljance, recimo?

Naslov je nastal kasneje, prvotno so bile Zgodbe iz Zelene Dobrave. Zamislila sem si zbirko kratkih zgodb, a besedilo je začelo živeti svoje življenje. Ko sem čakala na izid, se mi je slučajna omemba močvirnikov v nekem poglavju razrasla v ime. Močvirniki so rod vodnih ptic, ki brodirajo po blatu, ali blaga zmerljivka za Ljubljance iz štajerske smeri. Zdaj pa je beseda dobila še nov pomen.

V resnici ste ustvarili poseben, dragocen svet harmonije. Prežet je z mehko, prijateljskim, izjemnim etosom. Je bilo to programsko?

Ne, nikakor, nobenega načrta nimam vnaprej, niti zapiskov. Pišem povsem intuitivno, dokler zgodba ne prevzame krmila. Zavedam se, da pišem za otroke, vendar nikoli ničesar ne reduciram. Le glede jasnosti sem nepopustljiva; vsi zmečkani ali približni stavki letijo ven. Pozna pa se mi šolsko čtivo, ki je bilo v socializmu precej tendenčno. Tega nisem marala; trdno sem prepričana, da če pride tendenca skozi vrata noter, gre literarnost skozi okno ven. Edina 'poučnost', na katero pristajam v delu za otroke, je pester jezik. Otroka je treba izpostaviti čim bogatejšemu jeziku. In v svetu naglih komunikacij je to le še pomembnejše.

Na jezikovni ravni se vidi izjemna inovativnost, svojstveni frazeologemi, duhovita poimenovanja vseh likov. Neverjetna količina jih je, kako ste obvladali vso to množico?

Navadno se mi na začetku pisanja pojavijo liki, že izdelani, vsak s svojo osebnostjo, značajem, govorico, le imena jim še poiščem. Se pa ob množici včasih malce zjezim, saj vem, da veliko oseb pomeni debelo besedilo. Na začetku Močvirnikov sem si sestavila seznam, ker sem imena precej spreminjala, potem, med delom, pa z množico ni težav, ker vsi živijo. Seznam 77 nastopajočih oseb

sem v besedilo priložila, da olajšam delo urednikoma in ilustratorju. A vedoželjni otrok s pomnjenjem ne bo imel težav. Kljub temu smo se odločili, da seznam v knjigi ostane; vedno se šalim, da je namenjen odraslim. Kadar pišem, si nikoli ne predstavljam bralcev; dosledno sem zvesta domišljiji. A sama sem bila kot otrok zelo zahtevna bralka: jezilo me je, če so bili pisatelji površni ali nemarni, če se jim kaj ni ljubilo in so kar nekaj zmazali. Zame je izvirni greh leposlovja za otroke, misliti, da je zanje vse dobro. V poplavi komercialnega, pogrošnega, kičastega besedovanja je to treba povedati. Meni je blizu načelo, da je samo najboljše za otroka dovolj dobro, in kot pisateljica ga skušam živeti ...

To načelo je Župančičevo.

In mene je ravno on zaznamoval s Cici-banom. Otroka s knjigo oblikuješ in to je velika odgovornost. Dobesedno mu s svojim delom pušiš sledi v možganih, v njegovem načinu mišljenja, v njegovem jeziku. Pišem z vsem svojim jezikovnim, literarnim, vsakršnim znanjem, z vso domišljijo. Za svoja besedila vedno rečem, da želim v njih ustvariti 'cel svet'. (Tudi kratka zgodba za odrasle je zame vedno okrajšan roman.) Imenitno se mi zdi, ker sva se z ilustratorjem **Petrom Škerlom** v tem tako ujela. In potem razpravljava o podrobnostih in novih domislicah, da je res vse dosledno in prepričljivo. Zato sva tako dober ustvarjalni tandem in upam, da bova še kaj naredila skupaj.

Kako so nastajali Močvirniki, gledano z jezikovne in obrtne plati?

Nastajali so postopoma in se v desetih letih razvijali. Imena so bila eno najbolj odprtih domišljijjskih polj, večkrat sem jih spreminjala. Takoj sem ugotovila, da je cel kup resničnih slovenskih priimkov močvirniških, recimo Lužnik, Blatnik, Mlakar. Urednika sta se smejala, ker imamo v knjigi kar nekaj slovenskih

pisateljev. 'Močerad' je že sam po sebi imenitna beseda, dodala sem mu le koroško končnico -ik. V okolici Škofje Loke je celo ohranjeno ledinsko ime Močera-dnik. Tako sem pač pisala vedno spet, navadno jeseni, ne vem zakaj ...

Jesen je najboljši čas za vaše vlagoljubneže?

Seveda, in meni skoraj najljubši. Ampak rada bi še ostala pri jeziku. Obvladovanje jezika postaja vedno pomembnejše, hkrati pa z digitalnimi sredstvi komuniciramo vedno krajše in površnejše. Zato se mi zdi bistveno, da kot pisateljica dam otrokom jezik. Bojim se, da se bo človeška družba začela deliti na jezikovno usposobljene in na tiste, ki bodo obtičali na ravni 500 besed – omejeni in onesposobljeni za polno življenje. Z razvojem tehnologije smo prišli tako daleč, da bo začel vplivati na naše bistvo. Jezik je nekaj, kar nas dela odgovorne drug do drugega in moralo bi nas delati tudi odgovorne do narave. Vsa živa bitja ravnajo z naravo odgovorno, samo človek ne. V živalski knjigi, ki jo napišem, je to stalno navzoče – zame kot pisateljico in nato tudi za vsakega bralca. Samo predstavljajte si, kaj pomeni suša ali poplava za močvirnike pod mahom! Zame je le življenje v odgovornem odnosu do narave osmišljeno.

Mnogi pisatelji preverjajo vrednost svojega besedila skozi prevod, vi ste izvrstna prevajalka najzahtevnejših humanističnih del, tudi svojih?

Prevod je še dodatna šola. Urednik mi je zadal nalogo, da se kar sama lotim angleškega prevoda *Močvirnikov*, saj jim že Bele vrane nakazujejo vrata v tujino. Vendar je prevajanje lastnega besedila težavno delo. S povratno informacijo sem sicer lahko še kaj dodala izvirniku, vendar sem glavnino prevajala šele, ko so bili *Močvirniki* že v tisku.

Način življenja Močvirnikov označite kot 'blagodejno vmesnost'. Zanimiva lega, kontrapunkt današnjim agresivnim časom?

To je moja formulacija za abstraktno zlato sredino, ki je malo že tudi zbanalizirana; in nisem hotela uporabiti filozofskega koncepta. Tako je nastala 'blagodejna vmesnost'. V našem življenju je vse preveč skrajnosti. Blaga vmesnost je tisto, kar pride z zrelostjo. Že kot otrok sem bila rada v družbi starih ljudi. Zreli so, blagi, mehki, obvladajo čas. Pred kratkim sem zasledila, da so nemški otroci v raziskavi, kdo jih najbolj posluša in upošteva, odgovorili, da dedki in babice, in sicer zato, 'ker dajo očala dol, kadar te poslušajo' ... In z očali metaforično odložijo vse drugo, da se jim posvetijo. Sobivanje in sožitje generacij je nekaj, kar je človeško družbo vedno bogatilo, vedno je iz tega izhajala njena moč za naprej. Zadnja desetletja pa smo prišli v čudne, neumne čase ...

Gerontofobične, sovražne do starosti, starih?

Tako je, v absurdno idealizacijo 'mladostnega videza'. Nategnjeni, groteskni obrazi, da se ne vidi, kako si živel, kaj ti je življenje zapisalo v obraz. Še zelo nas bo toplo: po eni strani kult mladosti, po drugi pa se v zahodni civilizaciji prebivalstvo stara. Ta razkorak je proti naravi in proti človeškemu bistvu.

Da so mame sestre svojim hčeram, kot bi rekel Pascal Bruckner?

Hči potrebuje mater; prijateljice si poišče sama, če je mama prava. Medtem ko sediva tu, bi jaz že morala tvitniti na vse konce, kako me fotografirajo, ker se pogovarjava za *Večer*. Infantilizacija postaja merilo človeške družbe in potrošni dodatki veljajo za izraz osebnosti. Odraslost in zrelost sta nemoderni, v resnici pa ju vedno težje življenje mladih terja. Ne želim klepetati s sto površnimi

znanci, veliko več imam od pogovora, v katerem lahko kaj bistvenega domislim in povem. Pogovor je vedno tudi kresanje mnenj in kristaliziranje misli. In tudi branje literature je pogovor med avtorjem in bralcem. Jezik takih iskrenih, globokih stikov med generacijami pa je poleg tega še most v preteklost in v prihodnost. Zato se ne nameravam truditi pisati v slengu, ki je najstnikom blizu. To je njihov čas, ki ga živijo in izražajo, jaz izražam svoj čas; opisujem svoje potovanje v času. Sicer potujem zaman.

Ni to subverzivna misel za mladinsko pisateljico?

Danes vsi mislijo, da se morajo otroku prilagajati. Ravno nasprotno je res: kot odrasel naj bi bil človek mlajšim vzor in opora v življenju. Če si nisem pripravljena barvati nohtov in las in kirurško izkaziti obraza, lahko najstniki, nesrečni zaradi modnih zapovedi, ki terorizirajo njeno telo in njeno bistvo, nekaj povem. Sama sem odraščala z dvema babicama, v prepletu njunega časa in svojega. Moja mariborska babica je imela izjemen pripovedni dar. Nadela si je očala in mi brala *Mehurčke*; to je eden mojih najzgodnejših spominov. Čarovnije, ki se je razgrinjala iz njenega glasu, ne bom nikoli pozabila. Spremenila mi je življenje – kakor nam ga lahko le umetnost. To je njeno bistvo. Moja največja želja je, da bi kdaj kaj takega lahko kdo rekel za mojo knjigo ... In seveda sem že zelo zgodaj opazila, da govori babica drugače kot moji prijatelji, kot starši, kot sosedi. V jeziku potekajo žive silnice, ki gredo skozi nas, kot energija, ki nas napaja. Zato se z otrokom ne smemo otročje spakovati, govoriti je treba različne govorice, da jih osvoji. In to mu moramo dati kot volilo – osebno, družinsko in nacionalno.

Močvirniki vsebujejo redko blagost, preprostost, opisujete svet, ki današ-

njemu ni podoben, ampak je ravno nasproten od njega.

Otroci so povsod izpostavljeni negativnim, težkim temam. Kot da jim je treba vse najhujše probleme predstaviti že v slikanicah! Ko vendar najbolj potrebujejo otroštvo!

Pred desetletji je veljalo, da je treba povezniti stekleni zvon nad otroke v mladinski književnosti in jih obvarovati pred zlom tega sveta.

In nato je seveda sledil obrat. Iz tega je samo jasno razvidno, kako je otroško branje vedno podrejeno neki ideologiji. Če ni politična, je pa pedagoška. In namen vsake ideologije je, da ljudi čim prej upogne po svojem kalupu.

Pa vendar se vsi družbeni sistemi in podsistemi pojavljajo v vašem močvirniškem vesolju?

Močvirniški svet je nastal brez namena, spontano in sproti. Vendar za pisanje knjige, ki je 'cel svet', potrebuješ veliko človeških izkušenj. Pupek Mokranjc je, recimo, najzahtevnejši lik, s katerim sem se največ ukvarjala. Šolski hišnik je, bitje dveh svetov, odraslega in otroškega, neke vrste povezovalac med njima, tudi malo posebne pameti in slaven po svojih kletvicah. Meni je žmohtno preklinjanje v besedilu važno in posvečam mu posebno pozornost. Preklinjanje je sploh zelo pomembna plast jezika. Vendar ga večina otrokom prepoveduje, namesto da bi jih dobrih kletvic naučili, in tako so razpeti med tabuiziranjem in tujimi besedami; zato uporabljajo same balkanske in angleške izposojenke. Kletvice pa bi morale biti iz sveta, v katerem živimo. V šoli bi naložila učiteljem slovenščine, naj otroke naučijo domiselno preklinjati.

Močvirniki so projekcija harmonične družbe solidarnosti, kot zglede v današnjem slovenskem kaosu?

So vtis družbe, v kateri je dobro živeti, idealna pa ni. Tudi nevoščljivce imajo, pa zmerljivce in take, ki podležejo predsodkom. Vendar mi je všeč, ker ima vsak močvirnik glas in ker zna večina dobro odločiti, kadar je treba. Taka naj bi bila demokracija. Žal se mi s svojo državo nismo izkazali, kakor da ne obvladamo najosnovnejših veščin za demokracijo. V dvajsetih letih je šlo tako vse narobe, da bi že težko šlo bolj. V tem družbenem razpoloženju se nikakor ne počutim dobro. Marsikdo me vpraša, ali sem *Močvirnike* napisala kot nekakšno vzorno utopijo za danes. Vendar so nastajali pred več kot desetimi leti, ko smo živeli obdobje največjega optimizma. Morda pa sem si na nezavedni ravni predstavljala, da bomo v Sloveniji živeli tako.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, ponedeljek, 23. septembra 2013,
priloga *Večernica* 2013, str. 3

MATE DOLENC: »NI TREBA BRATI MALEGA PRINCA, SAM MORASŠ BITI MALI PRINC«

*Mate Dolenc (roj. 1945) je pisatelj in prevajalec. Svojo literarno pot je začel z zbirko novel z naslovom Menjalnica. Piše za odrasle in mladino, napisal je več kot dvajset knjig, njegova dela so prevedena v hrvaščino in češčino, po njegovih literarnih predlogah so posneli dva televizijskega filma (Vampir z Gorjancev in Morje v času mrka). Je dobitnik nagrade Prešernovega sklada, Levstikove in Kajuhove nagrade, leta 2004 je dobil desetnico za *Letečo ladjo* in predlani večernico za mladinsko delo *Maščevanje male ostrige*. Njegova književna dela so bila večkrat nominirana, za kresnika, večernico, desetnico. Je pisatelj z*